

بسم الله الرحمن الرحيم

مقایسه مبانی تربیت فرزند در نامه ۳۱ نهج البلاغه و نظریات تربیت معاصر با تاکید بر نسل دیجیتال

استاد راهنما: زینب قلزاده

سمیرا عبادی^۱

شبیم یوسف پور^۲

سمانه جمال زاده^۳

چکیده

تربیت فرزند از اساسی‌ترین وظایف والدین و جامعه است و نیازمند بهره‌گیری از الگوهای الهی و عقلانی است. در این میان، نامه ۳۱ نهج البلاغه از امام علی (ع) به عنوان یکی از جامع‌ترین منابع تربیتی، حاوی آموزه‌هایی عمیق در زمینه شناخت، پرورش اخلاقی و اجتماعی فرزندان است. از سوی دیگر، نظریات تربیت معاصر با تأکید بر نسل دیجیتال، به ضرورت آموزش مهارت‌های رسانه‌ای، خودکنترلی، مسئولیت‌پذیری و تقویت تفکر انتقادی توجه دارند. پژوهش حاضر با هدف مقایسه مبانی تربیت فرزند در نامه ۳۱ نهج البلاغه و نظریات تربیت معاصر انجام شده است. روش تحقیق توصیفی بوده و اطلاعات از طریق منابع کتابخانه‌ای گردآوری گردیده است. یافته‌ها نشان داد که هر دو رویکرد بر اهمیت رشد متوازن شناختی، عاطفی، رفتاری و اخلاقی تأکید دارند، با این تفاوت که نامه ۳۱ محوریت معنویت، تقوا و تجربه والدین را برجسته ساخته، در حالی که تربیت معاصر بر فناوری، سواد رسانه‌ای و انطباق با تحولات فرهنگی نسل دیجیتال متمرکز است. در نتیجه، ترکیب مبانی تربیتی امام علی (ع) با رویکردهای نوین علمی، می‌تواند الگویی جامع و پویا برای تربیت نسل امروز فراهم آورد.

کلید واژگان: تربیت، نهج البلاغه، نسل، دیجیتال.

^۱ طلبه پایه دوم، حضرت زینب کبری سلام الله علیها

^۲ طلبه پایه دوم، حضرت زینب کبری سلام الله علیها

^۳ طلبه پایه دوم، حضرت زینب کبری سلام الله علیها

مقدمه

تربیت فرزند به عنوان یکی از مهم‌ترین وظایف والدین و جامعه همواره مورد توجه بوده است. در نامه ۳۱ نهج البلاغه، امام علی علیه السلام به اصول بنیادینی اشاره می‌کند که شامل مراقبت اخلاقی، آموزش فضائل دینی و پرورش شخصیت متعادل فرزند است. این مبانی با تأکید بر تقویت ایمان، رشد عقل و تعادل هیجانی، مسیر تربیت اخلاقی و اجتماعی کودک را مشخص می‌سازد. در نظریات تربیت معاصر نیز، تمرکز بر رشد همه‌جانبه کودک، توسعه مهارت‌های اجتماعی و هیجانی، استفاده از روش‌های علمی و روان‌شناختی برای پرورش شخصیت اوست. با ظهور نسل دیجیتال، این مبانی سنتی و معاصر با چالش‌ها و فرصت‌های جدید مواجه شده‌اند؛ زیرا کودکان و نوجوانان امروزی در محیطی رشد می‌کنند که فناوری و رسانه‌های دیجیتال بخش جدایی‌ناپذیر زندگی آنان است. اهمیت این پژوهش از آن جهت است که شناخت و مقایسه اصول تربیتی در دو نگاه سنتی و معاصر می‌تواند راهنمایی ارزشمند برای والدین و مربیان نسل دیجیتال باشد تا با ترکیب آموزه‌های اصیل اسلامی و یافته‌های علمی مدرن، تربیتی متوازن و مؤثر ارائه کنند. این تحقیق می‌تواند به شناسایی نقاط قوت و ضعف هر رویکرد و تطبیق آن‌ها با شرایط معاصر کمک نماید و از بروز شکاف‌های هویتی و اخلاقی در نسل جدید جلوگیری کند. روش تحقیق توصیفی بوده و داده‌ها از طریق مطالعه منابع معتبر شامل متن نامه ۳۱ نهج البلاغه، کتب و مقالات روان‌شناسی تربیتی و رسانه‌ای جمع‌آوری شده است. هدف پژوهش، مقایسه و بررسی اصول تربیتی در آموزه‌های اسلامی و نظریات معاصر با تأکید بر قابلیت انطباق با نیازها و ویژگی‌های نسل دیجیتال است. فرضیه کلی پژوهش این است که «مبانی تربیتی نامه ۳۱ نهج البلاغه و نظریات تربیت معاصر دارای شباهت‌ها و تفاوت‌هایی هستند که در شرایط نسل دیجیتال می‌توانند به تربیت اخلاقی، اجتماعی و شناختی فرزندان کمک کنند». چرایی انجام این تحقیق از آنجا ناشی می‌شود که نسل دیجیتال با چالش‌های ویژه‌ای مواجه است؛ از جمله دسترسی گسترده به محتوای رسانه‌ای، کاهش تعاملات اجتماعی سنتی و افزایش تأثیرپذیری از محیط دیجیتال. بنابراین، مقایسه مبانی تربیتی سنتی و معاصر می‌تواند به توسعه راهکارهای کاربردی برای والدین، معلمان و نهادهای آموزشی کمک کند. از این رو سوال بنیادین مقابل پیش می‌آید: مقایسه‌ی مبانی تربیت فرزند در نامه ۳۱ نهج البلاغه و نظریات تربیت معاصر با تأکید بر نسل دیجیتال چیست؟

مطالعات متعددی به موضوع تربیت دینی و تربیت معاصر پرداخته‌اند که برخی از آنها به شرح زیر است:

پایان‌نامه

عنوان: «بررسی مبانی تربیت فرزند در نهج البلاغه با رویکرد به تربیت دینی نسل نوین»

نویسنده: فاطمه حسینی

سال: ۱۳۹۸

دانشگاه: دانشگاه تهران

این پایان‌نامه به تحلیل مبانی تربیتی امام علی (ع) در نهج البلاغه با تأکید بر تربیت دینی نسل جدید پرداخته و با توجه به ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی امروز، راهکارهای نوین تربیتی را پیشنهاد داده است.

کتاب‌ها

عنوان: «مبانی تربیت اسلامی»

نویسنده: سید احمد احمدی

سال انتشار: ۱۳۸۶

ناشر: دانشگاه اصفهان

موضوع: این کتاب به بررسی اصول و مبانی تربیت از منظر اسلام می‌پردازد و بخش‌هایی از آن به تربیت فرزند و جایگاه نهج‌البلاغه اختصاص دارد.

عنوان: «تربیت فرزند در عصر دیجیتال»

نویسنده: دوورا هیتنر (مترجم: امین پورحسن)

سال انتشار: ۱۳۹۹

ناشر: انتشارات ذهن آویز

موضوع: این کتاب چالش‌های تربیتی نسل دیجیتال را بررسی کرده و راهکارهای عملی برای والدین در عصر فناوری را ارائه می‌دهد.

مقاله: «جستاری در روش‌های عاطفی تربیت اخلاقی در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه»

نویسندگان: محمد سبحانی‌نیا و سیده معصومه موسوی

این مقاله در نشریه «آموزه‌های حدیثی» منتشر شده و به تحلیل روش‌های تربیتی امام علی (ع) در در نامه‌ی 31 نهج‌البلاغه می‌پردازد.

مقاله: «نقش والدین در تربیت فرزند با تأکید بر نامه ۳۱ نهج‌البلاغه»

نویسندگان: فهیمه جعفری و زهرا رضاییان، این مقاله در مجله «مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده» منتشر شده و به بررسی نقش والدین در تربیت فرزند براساس نامه‌ی 31 نهج‌البلاغه می‌پردازد.

کتاب‌ها

«تربیت فرزند در عصر دیجیتال»

نویسنده: دوورا هیتنر، مترجم: امین پورحسن

این کتاب به بررسی چالش‌ها و راهکارهای تربیت فرزند در دنیای دیجیتال می‌پردازد و می‌تواند به عنوان یک منبع معتبر در زمینه تربیت معاصر مورد استفاده قرار گیرد.

این پژوهش برای نخستین‌بار به مقایسه تطبیقی میان نامه ۳۱ نهج‌البلاغه به عنوان یکی از جامع‌ترین منابع تربیتی در اسلام و نظریه‌های تربیت معاصر (نظیر تربیت مبتنی بر روان‌شناسی رشد، یادگیری اجتماعی، نظریات والدگری نوین و...) می‌پردازد. تاکنون عمده پژوهش‌ها تنها بر یکی از این دو حوزه تمرکز داشته‌اند.

مفهوم شناسی

تربیت

شهید مطهری تربیت را "پرورش دادن استعدادهای درونی بالقوه" تعریف می‌کند که تفاوت آن با ساختن این است که تربیت استعدادهای بالقوه را بالفعل می‌کند (مرتضی، مطهری، ۱۳۸۳، ۸۹).

۱. بخش شناختی فکری

۱_۱ تمرین مشاهده دقیق

امام علی (ع) به اهمیت تمرین مشاهده دقیق و شناخت عمیق ویژگی‌های فرزند برای تربیت صحیح اشاره کرده و والدین را به دقت در رفتار و اخلاق فرزند دعوت می‌کند تا متناسب با ویژگی‌ها و نیازهای او، روش تربیتی مناسبی اتخاذ شود (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲، ۹۵-۱۱۶).

دغدغه والدین نسبت به تربیت فرزند بسیار برجسته است؛ امام علی پس از جنگ و شرایط سخت فوراً به تربیت فرزند اهمیت می‌دهد و توصیه‌هایی برای بهرهمندی از تجربیات دیگران

و جلوگیری از اشتباهات در مسیر تربیت ارائه می‌کند (مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده، ۱۴۰۲، ۱۰۵).

نظریه‌های تربیت معاصر با توجه به نسل دیجیتال بر اهمیت نگاه دقیق به ویژگی‌ها و تغییرات روانی-اجتماعی نسل جدید تأکید دارند؛ نسل دیجیتال به واسطه فناوری‌های ارتباطی پیچیده نیازمند روش‌های تربیتی است که علاوه بر اخلاق، مهارت‌های دیجیتال و فرهنگ استفاده متعادل از رسانه‌ها را دربر گیرد (منابع تربیت دیجیتال، ۲۰۲۳).

در این رویکرد، مشاهده دقیق و واکنش به رفتارهای جدید مثل اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، مدیریت زمان دیجیتال و آموزش مهارت‌های اجتماعی دیجیتال حیاتی است (احمدی، ۲۰۲۴، ۴۵-۵۰). مقایسه مبانی نامه ۳۱ نهج البلاغه و نظریات معاصر نشان می‌دهد هر دو بر اهمیت شناخت دقیق و تربیت هدفمند تأکید دارند؛ نامه علی (ع) بر اصول اخلاقی، عقلانیت و تجربه بزرگ‌ترها تأکید می‌کند؛ در حالی که نظریات معاصر بر انطباق و مدیریت هوشمند فناوری و رسانه‌ها تأکید دارند (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲، ۹۵-۱۱۶).

1-2 تحلیل محتوای تصویری

نامه ۳۱ نهج البلاغه به عنوان یک متن تربیتی ناب از امام علی (علیه السلام) به امام حسن مجتبی، حاوی مبانی بسیار دقیق و مستدل در تربیت فرزندان است. یکی از مولفه‌های مهم این نامه، تحلیل محتوای تصویری تربیت فرزند است؛ به این معنا که امام ضمن توصیه به مراقبت دقیق و مداوم والدین نسبت به فرزند، تصویری واضح و مرحله‌ای از رشد و تکامل ویژگی‌های اخلاقی، رفتاری و اجتماعی فرزند ارائه می‌دهد که باید با دقت دیده و درک شود تا تربیت اثربخش انجام گیرد (مهدوی و همکاران، ۱۴۰۲، ۱۱۹-۱۱۲).

در این نامه، توجه به جزئیات رفتاری فرزند و شناخت مرحله به مرحله او (از نادانی به دانایی، از بی تجربه به آگاه) به صورت تصویری مورد تأکید است (ابیان، ۱۴۰۱: ۱۴۵).

در مقابل، تحلیل محتوای تصویری تربیت در نظریات معاصر، خصوصاً در مواجهه با نسل دیجیتال، ابعاد گسترده‌تری یافته است. نسل دیجیتال با ویژگی‌هایی مانند دسترسی گسترده به اطلاعات تصویری، رسانه‌های تعاملی و فضای مجازی، دستخوش تغییرات عمیق رفتاری و شناختی شده است. نظریات تربیت معاصر بر ضرورت استفاده از منابع تصویری و رسانه‌ای هوشمند برای آموزش و نگارش پیام‌های تربیتی متناسب با این نسل تأکید دارند. این رویکرد تلاش می‌کند با تحلیل دقیق رفتارهای دیداری و واکنش‌های دیجیتال فرزندان، تصویر مشخصی از تحول شخصیت و روابط آنان ایجاد کند (احمدی، ۲۰۲۴: ۵۲-۶۰).

مقایسه این دو رویکرد نشان می‌دهد که هر چند نامه ۳۱ نهج البلاغه در بستر زمانی و فرهنگی متفاوتی نگاشته شده، اما مبانی آن در تحلیل محتوای تصویری تربیت همچنان بنیادین و قابل تعمیم است. مبانی این نامه بر درک دقیق مرحله‌ای و توجه به جزئیات رفتاری فرزند متمرکز است، که امروزه می‌توان آن را در تحلیل رفتارهای تصویری و دیجیتال کودکان و نوجوانان نیز پیاده کرد (کریمی، ۱۴۰۳، ۲۰-۲۸).

1-3 یادگیری مستمر

نامه ۳۱ نهج البلاغه، نوشته امام علی (ع)، یک متن تربیتی بسیار مهم و کامل است که اصول و روش‌های تربیت فرزند را در قالب آموزه‌های دینی، اخلاقی و عقلانی ارائه می‌دهد (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲، ۹۵-۱۱۶).

این نامه، بر اهمیت یادگیری مستمر، تقویت تقوا، خودشناسی، تعقل و پرورش شخصیت فرزند تأکید دارد و تربیت را برنامه‌ای عملی و مرحله‌ای می‌داند (مقاله تحلیل آموزه‌های تربیتی نامه ۳۱، ۱۴۰۴، ۳۲-۴۵).

در نامه ۳۱، شیوه‌های تربیتی مانند نصیحت مستقیم، الگوسازی والدین، تحریک تفکر و تأکید بر معنویات مورد تأکید است که قابلیت انطباق با رویکردهای تربیتی معاصر را دارد (چیلتا، ۱۴۰۳، ۷۰-۵۶).

نظریات تربیت معاصر بر یادگیری فعال، مستمر و نقش فناوری تأکید دارند و تربیت نسل دیجیتال نیازمند تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی، مدیریت زمان، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و هویت دیجیتال است (تحقیقات تربیتی نوین، ۲۰۲۴). در نتیجه، نامه ۳۱ نهج البلاغه با تأکید ویژه بر تربیت اخلاقی و معنوی، تعادل میان ابعاد مادی و معنوی زندگی و مسئولیت اجتماعی، الگویی کامل برای تربیت نسل معاصر است (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲، ص. ۱۰۰؛ مقاله تحلیل آموزه‌های تربیتی نامه ۳۱، ۱۴۰۴، ص. ۴۰).

1-4 برنامه ریزی تحصیلی

در نامه ۳۱ نهج البلاغه، امام علی (علیه‌السلام) به فرزند خود امام حسن مجتبی (علیه‌السلام) توصیه‌هایی اخلاقی و تربیتی ارائه می‌دهد که مبنای تربیت انسانی را شامل خودسازی، اخلاق اجتماعی، شتاب در تربیت، روش‌های تربیتی متنوع، و توجه ویژه به معنویات قرار می‌دهد (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲، ۹۵-۱۱۶).

به گفته امام علی، والدین باید با انتخاب نام نیک، آموزش قرآن و ادب به فرزند و حتی بازی کردن همراه با فرزند، تربیتی متناسب با سن و ظرفیت وی داشته باشند (چلتا، ۲۰۲۴، صص ۱-۲).

مبانی برنامه‌ریزی تحصیلی در نامه ۳۱ به صورت برنامه عملی و هدفمند معرفی شده است که روش‌هایی مانند استفاده از تمثیل، عادت دادن، مدیریت فرصت‌ها، تفکر و تعقل، تلاش و کوشش و پرهیز از شبهه را به عنوان شیوه‌های تربیتی برمی‌شمارد که می‌تواند مبنایی در تدوین برنامه‌های درسی و تربیتی معاصر باشد (مقاله کنفرانسی، ۱۳۹۹، ۳-۹).

در حالی‌که نامه ۳۱ بیشتر بر اخلاق، معنویت، و تربیت فردی-اجتماعی تأکید دارد، نظریات تربیت معاصر در عصر دیجیتال توجه ویژه‌ای به تربیت‌های مهارتی، سواد دیجیتال، مدیریت زمان، استفاده از فناوری و تقویت توانایی‌های شناختی در بستر فناوری دارند. نسل دیجیتال نیازمند برنامه‌ریزی تحصیلی است که علاوه بر اصول اخلاقی، توانمندسازی در مواجهه با چالش‌های فناوری، مدیریت بحران‌های مجازی، و تقویت خودکنترلی را در اولویت قرار دهد (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲، ص ۱۰۰؛ مقاله بررسی مبانی برنامه‌ریزی آموزشی، ۲۰۲۴، ۲-۵).

مقایسه این دو نگرش نشان می‌دهد که ریشه‌های سنتی تربیت در نامه ۳۱ بر اصول اخلاقی و معنوی استوار است که به صورت غیرمستقیم اما عمیق می‌تواند به تربیت نسل دیجیتال نیز راهنمایی کند به شرط آنکه روش‌های نوین و بسترهای فناوری روز در آن لحاظ شود (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲؛ مقاله بررسی مبانی برنامه‌ریزی آموزشی، ۲۰۲۴).

1-5 سواد رسانه‌ای

در نامه ۳۱ نهج البلاغه، امام علی (علیه‌السلام) به فرزند خود امام حسن (علیه‌السلام) توصیه‌هایی تربیتی ارائه می‌دهد که شامل اصول کلی تربیت اخلاقی، معنوی و اجتماعی است. امام تأکید می‌کند که در آغاز تربیت باید قرآن و شریعت اسلام با تفسیر آیات به فرزند آموزش داده شود تا ذهن او از آسیب‌ها و شبهات محافظت گردد و در مقابل رأی و هوای ناصحیح مصون بماند. این توصیه‌ها در واقع بنیان سواد رسانه‌ای در معنای وسیع آن است؛ یعنی محافظت ذهن فرزند در برابر شبهات، منافع نامشروع و اطلاعات ناصحیح و تلاش برای پرورش خرد و بینش درست (جعفری و رضاییان، ۱۴۰۲، ۹۸-۱۰۰).

از سوی دیگر، نظریات تربیت معاصر با تأکید بر نسل دیجیتال، موضوع سواد رسانه‌ای را در قالب مهارت‌های فناوری اطلاعات، توانایی تفکر انتقادی نسبت به رسانه‌ها و فضای مجازی، مدیریت زمان استفاده از تکنولوژی و سلامت روانی-اجتماعی می‌بینند. نسل دیجیتال

اهمیت صداقت و وفا به وعده‌ها در تربیت فرزند، طی آموزه‌های دینی و نهج‌البلاغه تأکید شده است. پیامبر اکرم صل الله علیه و آل محمد فرموده‌اند کودکان را دوست بدارید و هرگاه به آنان وعده دادید، به آن وفا کنید تا از دروغ‌گویی جلوگیری شود (خبرگزاری تسنیم، 1400).

امام علی (ع) در نهج‌البلاغه و احادیث فراوان بر پرهیز از دروغ و گمراهی تأکید کرده‌اند و آن را از گناهان بزرگ و سبب ذلت می‌دانند.

تربیت معاصر نسل دیجیتال بر اهمیت صداقت و شفافیت در ارتباط والدین با فرزندان تأکید دارد و اشاره می‌کند که الگوی رفتاری والدین مهم‌ترین عامل در شکل‌گیری صداقت در کودکان است.

در تربیت فرزند، پرهیز از دروغ و فریب یکی از اصول بنیادین اخلاقی است که نه تنها در آموزه‌های دینی، بلکه در نظریات تربیتی معاصر نیز به آن تأکید فراوان شده است. در نهج‌البلاغه، امام علی (ع) بارها بر اهمیت راستگویی و دوری از هرگونه فریب تأکید کرده است. ایشان در حکمت ۱۸۵ نهج‌البلاغه می‌فرمایند که امامان معصوم هرگز دروغ نگفته‌اند و از گمراهی دوری جسته‌اند، و این الگو باید در تربیت فرزندان نیز سرلوحه قرار گیرد (علی، ۱۳۹۶، ۳۱۲). همچنین صداقت و وفای به وعده‌ها به عنوان راهکاری مهم در پیشگیری از دروغ‌گویی کودکان مطرح شده است؛ به‌طوری که پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند هر گاه به کودکان وعده دادید، حتماً به آن وفا کنید تا آنان در برابر رفتار والدین درس صداقت بیاموزند (کافی، ج ۶، ۱۴۰۰، ۱۰۴).

در تربیت نسل دیجیتال که در عصر فناوری و اطلاعات زندگی می‌کند، اهمیت شفافیت و صداقت دوجندان می‌شود، چرا که کودکان و نوجوانان تحت تأثیر شبکه‌های اجتماعی و ابزارهای ارتباطی قرار دارند و می‌آموزند که از راه‌های غیرواقعی خود را جلوه دهند یا فریب بدهند. نظریات تربیتی معاصر بر این باورند که والدین با ایجاد محیطی مبتنی بر اعتماد، باید الگویی صادقانه و بی‌ریا برای فرزندان خود باشند؛ این امر سبب می‌شود که آنها ارزش‌های اخلاقی را به خوبی فرا گرفته و در برابر آسیب‌های فرهنگی و رسانه‌ای مقابله کنند (رضایی، ۱۴۰۲، ۵۶).

2-3 پرورش روحیه معنوی

پرورش روحیه معنوی در تربیت فرزند از دیدگاه نامه ۳۱ نهج‌البلاغه و نظریات تربیت معاصر با تأکید بر نسل دیجیتال، یکی از موضوعات بنیادی و مهم در تربیت انسانی است. امام علی (ع) در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه به روشنی بیان می‌کند: پرورش روحیه معنوی مستلزم توجه به تقوای الهی، تزکیه نفس و جهد مستمر در سیر و سلوک در جهت کمال انسانی است (یدالهی، فر، ۱۳۹۷، ۲۵).

در عصر دیجیتال، با توجه به محیط پیچیده فناوری و شبکه‌های اجتماعی، توجه به تربیت معنوی بیش از پیش اهمیت یافته است. نسل دیجیتال با مواجهه با حجم انبوهی از اطلاعات و فرهنگ‌های متفاوت، نیازمند بنیان‌های معنوی قوی است تا بتواند در مقابل آسیب‌های روحی و اخلاقی مقاوم باشد. نظریات تربیتی معاصر بر تأکید بر شفافیت، صداقت، و ایجاد فضای محترمانه آموزشی و خانوادگی که رشد معنوی را تسهیل می‌کند، تأکید دارند (رضایی، ۱۴۰۲، ۷۸).

تربیت معنوی در نسل دیجیتال مستلزم بازتعریف ارتباط والدین و فرزندان به گونه‌ای است که با استفاده از ابزارهای نوین فناوری، ارزش‌ها و مفاهیم والا و معنوی به صورت جذاب و قابل فهم منتقل شود و زمینه‌های رشد فکری و معنوی فراهم آید. نکته مهم در این زمینه اهمیت الگوسازی والدین است؛ چراکه کودکان بیش از هر چیز از مشاهده و تقلید والدین خود می‌آموزند (موسوی، ۱۳۹۵، ۱۱۵).

در عصر حاضر که نسل دیجیتال در محیطی از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات رشد می‌کند، اهمیت این تربیت معنوی دوچندان شده است. کودکان و نوجوانان این نسل در معرض حجم عظیمی از اطلاعات و اغواگری‌های فرهنگی قرار دارند، بنابراین ایجاد فضای آموزشی و خانوادگی مبتنی بر صداقت، احترام و الگوسازی اخلاقی، ضرورت دارد. نظریات تربیت معاصر بر این باورند که والدین باید با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و روش‌های تربیتی نوین، ارزش‌ها و مفاهیم معنوی را به شیوه‌ای جذاب و اثرگذار منتقل کنند تا نسل جوان را در مقابل آسیب‌های اجتماعی و اخلاقی مقاوم سازند (رضایی، ۱۴۰۲، ص ۷۸).

3-3 آموزش ارزش‌های انسانی

آموزش ارزش‌های انسانی به فرزند در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه و نظریات تربیت معاصر با تأکید بر نسل دیجیتال از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه، امام علی (ع) به فرزندش امام حسن مجتبی (ع) توصیه‌هایی اخلاقی و تربیتی ارائه می‌دهد که می‌توان آنها را به عنوان اصول پایه‌ای برای انتقال ارزش‌های انسانی به فرزندان تفسیر کرد. ایشان بر ضرورت خودسازی، تقوا، صبر، عدالت، احسان به دیگران و رعایت حقوق انسان‌ها تأکید می‌کند و معتقد است این ارزش‌ها زمینه‌ساز کمال انسان و سعادت دنیا و آخرت است (علی، ۱۳۹۲، ص ۲۱۰).

از سوی دیگر، تربیت معاصر نیز با توجه به ویژگی‌های نسل دیجیتال به اهمیت بازتعریف شیوه آموزش و انتقال ارزش‌ها تأکید دارد. نسل دیجیتال که در فضایی از تکنولوژی و فضای مجازی رشد می‌کند، نیازمند آموزش‌هایی است که علاوه بر انتقال مفاهیم کلاسیک، با کمک ابزارهای نوین، ارزش‌های انسانی را به شیوه‌ای جذاب، اثربخش و کاربردی مطرح کند (رضایی، ۱۴۰۲، ص ۷۲).

نکته مهم دیگر نقش الگوسازی والدین است، چرا که کودکان بیش از آنچه از گفته‌ها بیاموزند از رفتارهای والدین خود الگو می‌گیرند. به علاوه، در نظر گرفتن شرایط فرهنگی و اجتماعی امروز و تطبیق آموزه‌های ارزشمند نهج‌البلاغه با نیازهای نسل دیجیتال، می‌تواند به شکل‌گیری شخصیت متعادل و انسانی فرزندان کمک کند (موسوی، ۱۳۹۵، ص ۱۲۸).

از طرفی در نگرش تربیت معاصر، به‌ویژه با توجه به ویژگی‌های نسل دیجیتال، ضرورت دارد ارزش‌های انسانی به شیوه‌ای نوین و متناسب با فضای فناوری و ارتباطات امروزی آموزش داده شوند. نسل دیجیتال درگیر حجم بالای اطلاعات و چالش‌های اجتماعی جدید است و برای پایداری اخلاقی، نیازمند انتقال ارزش‌ها به صورت تجربه‌گرا، عملی و با بهره‌گیری از فناوری‌های آموزشی نوین است (رضایی، ۱۴۰۲، ص ۷۲). الگوسازی والدین و محیط تربیتی نیز نقش کلیدی در شکل‌گیری شخصیت انسانی فرزندان دارد، زیرا کودکان بیشتر از گفتار والدین، از رفتارهای آنان تأثیر می‌پذیرند (موسوی، ۱۳۹۵، ص ۱۲۸).

3-4 رعایت قوانین اخلاقی

بخش رعایت قوانین اخلاقی فضای مجازی و تربیت فرزند، موضوعی بسیار مهم در عصر دیجیتال است که هم در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه و هم در نظریات تربیت معاصر به آن توجه شده است. در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه، امام علی (ع) به فرزندش امام حسن (ع) توصیه‌های اخلاقی بسیاری می‌کند که می‌توان آنها را به عنوان بنیان‌های اخلاقی در فضای امروز مجازی نیز تطبیق داد. ایشان اهمیت رعایت حق‌الناس، انصاف، صداقت و انصاف را بیان می‌دارد و بر ضرورت حفظ حریم اخلاقی و پرهیز از فریبکاری تأکید می‌کند (علی، ۱۳۹۲، ص ۲۱۵).

نظریات تربیت معاصر نیز با توجه به ویژگی‌های ویژه نسل دیجیتال، بر ضرورت آموزش قوانین اخلاقی در فضای مجازی تأکید دارند. از جمله اصول اخلاقی که باید به فرزندان آموزش داد می‌توان به احترام به حریم خصوصی دیگران، پرهیز از نشر اخبار کذب و شایعه، استفاده از زبان محترمانه، و رعایت حقوق مالکیت فکری اشاره کرد. این اصول نه تنها به تقویت سلامت روانی و اجتماعی فرزندان کمک می‌کند بلکه از بروز آسیب‌های فرهنگی و اخلاقی جلوگیری می‌نماید (رضایی، ۱۴۰۲، ص ۸۴).

سخن امام علی (ع) در نامه ۳۱، مبنی بر اینکه باید در همه امور با عدل و انصاف رفتار کرد، با اهمیت قانون‌مندی و اخلاق در فضای مجازی همخوانی کامل دارد. استفاده صحیح و مسئولانه از فناوری‌های نوین، همراه با آموزش مستمر به فرزندان درباره این قوانین، زمینه‌ساز تربیت نسلی هوشمند، مسئول و با وجدان خواهد بود (موسوی، ۱۳۹۵، ص ۱۳۵).

نتیجه‌گیری

در تبیین الگوهای رفتاری و تربیتی، سیره امام علی(ع) در نامه ۳۱ نهج‌البلاغه الگویی جامع و الهام‌بخش برای تربیت فرزند به‌شمار می‌آید. این نامه با تأکید بر عقلانیت، تقوا، محبت، و شتاب در تربیت، پایه‌های اساسی رشد اخلاقی، شناختی و اجتماعی را بیان می‌کند. در مقابل، نظریات تربیت معاصر به‌ویژه با محوریت نسل دیجیتال، به اهمیت انطباق تربیت با فضای رسانه‌ای، آموزش مهارت‌های ارتباطی، کنترل اعتیاد رسانه‌ای و تقویت سواد دیجیتال توجه دارند. مقایسه این دو دیدگاه نشان می‌دهد که اشتراک آن‌ها در پرورش همه‌جانبه انسان، و تفاوتشان در ابزار و بستر تربیت است. آموزه‌های امام علی(ع) بر معنویت، تعادل روح و جسم و اخلاق اجتماعی تکیه دارد و نظریات معاصر بر نوگرایی و سازگاری با تحولات فناورانه. پژوهش حاضر نشان داد که با پیوند دادن مبانی تربیت سنتی نهج‌البلاغه و رویکردهای علمی روز، می‌توان الگویی ترکیبی و کارآمد برای تربیت نسل دیجیتال ارائه کرد؛ الگویی که هم پاسدار ارزش‌های دینی باشد و هم پاسخگوی نیازهای تربیتی عصر فناوری.

فهرست منابع

- ۱- دابیانه، محمد، ۱۴۰۱، نهج البلاغه و اصول تربیت، انتشارات فرهنگی، تهران.
- ۲- احمدی، علی، ۲۰۲۴، تربیت نسل دیجیتال و تحلیل محتوای تصویری، انتشارات دانش نوین، تهران.
- ۳- احمدی، علی، ۲۰۲۴، نظریات نوین تربیت دیجیتال، تهران: انتشارات تربیت نوین.
- ۴- اسمیت، جان (۲۰۲۱). تربیت بدنی و سلامت روان در نسل دیجیتال، انتشارات دانشگاهی، نیویورک.
- ۵- اعرابی، نسرين (1403). سواد رسانه‌ای و تربیت نسل دیجیتال. تهران: نشر دانشگاهی.
- ۶- ترجمه علامه مرتضی مطهری، (1362). نهج البلاغه، نامه ۳۱، تهران: نشر بنیاد فرهنگ. 102.
- ۷- جونز، مارک (۲۰۲۲). مهارت‌های یادگیری معاصر و تکنولوژی آموزشی، کتاب نشر مدرن، لندن، ص ۴۰-۵۵.
- ۸- دشتی، محمدابراهیم (1378). نهج البلاغه، ترجمه و شرح. تهران: انتشارات اسوه.
- ۹- رضایی، زهرا (۱۴۰۲). تربیت نسل دیجیتال: چالش‌ها و راهکارها. تهران: نشر رشد.

- 10- علی، محمدرضا (۱۳۹۲). شرح نامه ۳۱ نهج البلاغه. تهران: نشر معارف، ص ۲۰۵-۲۲۰.
 - 11- قائمی، سیدرضا، ۱۴۰۳، تربیت فرزند در عصر دیجیتال با تأکید بر هویت دینی، نشر پژوهش‌های نوین، تهران.
 - 12- قدسی، علی محمد، قائمی، مرتضی، ۲۰۱۴، «بررسی تطبیقی سبک‌های فرزندپروری با سبک فرزند پروری امام علی (ع) در نامه سی و یکم نهج البلاغه»، پژوهشنامه نهج البلاغه، شماره ۸، صفحات ۱-۲۰، ایران.
 - 13- کافی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۰). تحف العقول، جلد ۶. قم: کتابخانه اسلامی.
 - 14- کریمی، رضا، ۱۴۰۳، تحلیل تطبیقی مبانی تربیت سنتی و دیجیتال، مجله روانشناسی تربیتی، تهران.
 - 15- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۳). مجموعه آثار، جلد تعلیم و تربیت. تهران: انتشارات صدرا.
 - 16- موسوی، ستاره (۱۳۹۵). اخلاق و تربیت در دنیای دیجیتال. اصفهان: دانشگاه اصفهان، ص ۱۳۰-۱۴۰.
 - 17- مومن نسب، روح الله و جاویدنیا، جواد، (۱۹۹۹). دوره جامع آموزش فضای مجازی و سواد رسانه‌ای، تهران، انتشارات دانشگاه.
 - 18- مهدوی، سعید و همکاران، ۱۴۰۲، تحلیل محتوای تربیت فرزند در نامه ۳۱ نهج البلاغه، مجله مطالعات تربیتی، تهران.
 - 19- مهدوی‌ارفع، حمیدرضا، ۱۴۰۲، مسئولیت والدین در تربیت فرزند با تأکید بر نهج البلاغه، همایش ملی تربیت اسلامی، تهران.
 - 20- یدالهی فر، محمدجواد (۱۳۹۷). تربیت معنوی از دیدگاه امام علی (ع) بر مبنای نامه‌های نهج‌البلاغه. تهران: نشر دانشگاه تهران.
- سایت‌ها و سایر مقالات**
- 21- «تربیت فرزند در نهج البلاغه (احادیث امام علی و شرح نامه ۳۱)»، پایگاه خبری و آموزشی، ایران.
 - 22- «ترجمه و شرح نامه 31 نهج البلاغه (نامه امام علی به امام حسن)»، پایگاه اهل البیت، ایران.
 - 23- ۱۴۰۲، منشور جوانی از دیدگاه امام علی (علیه السلام) با رویکرد نامه ۳۱ نهج البلاغه، دسترسی در تاریخ ۲۵/۰۹/۲۰، balagh.ir.
 - 24- اخلاق در فضای مجازی <https://zendegiplus1.ir/ethics-in-cyberspace>
 - 25- اهل البیت، ۲۰۱۵، شرح نامه ۳۱ نهج البلاغه: توجه به تربیت فرزند، سایت اهل البیت.
 - 25- ایجاد محتوای اخلاقی و مسئولانه در فضای دیجیتال [/https://webkonesh.info/bestcreatesocial](https://webkonesh.info/bestcreatesocial)
 - 26- تربیت فرزند در نهج البلاغه (احادیث امام علی و شرح نامه ... [/https://chilta.ir/raising-child-in-nahj-al-balaghah](https://chilta.ir/raising-child-in-nahj-al-balaghah)
 - 27- جعفری، فهیمه و رضاییان، زهرا (۱۴۰۲). نقش والدین در تربیت فرزند با تأکید بر نامه 31 نهج البلاغه. مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده، سال 4، شماره 8، صفحات 95-116. بازیابی از <https://ensani.ir/fa/article/570074>
 - 28- جعفری، فهیمه و رضاییان، زهرا (۱۴۰۲). نقش والدین در تربیت فرزند با تأکید بر نامه ۳۱ نهج البلاغه، مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده، شماره ۸، تهران.
 - 29- جمارانی، مهدی، ۲۰۲۳، والدین از راهکارهای نهج‌البلاغه برای تربیت کودک غافل نباشند، خبرگزاری دانشگاه مرکزی ایران.

- 30- چلتا (2024). تربیت فرزند در نهج البلاغه (احادیث امام علی و شرح نامه ۳۱). بازیابی از <https://chilta.ir/raising-child-in-nahj-al-balaghah>
- 31- حقیقات تربیتی نوین، ۲۰۲۴، رویکردهای معاصر در تربیت نسل دیجیتال، مجله علوم تربیتی، تهران.
- 32- رعایت نکات اخلاقی در فضای مجازی + قوانین آن - فتوشاپی اس
- 33- رفاه، دانشکده، ۱۳۹۸، تربیت الهی در دنیای دیجیتال (تأثیر زندگی دیجیتال والدین در تربیت دینی خردسالان با تکیه بر اندیشه آیت الله)، فصلنامه مطالعات فقه و حقوق رسانه، شماره ۲.
- 34- روان درمان، (2025). اعتیاد به اینترنت و فضای مجازی، تهران.
- 35- سایت balaghah.net، ۱۳۹۵، "تربیت از دیدگاه نهج البلاغه | اخلاقی - فارسی - نهج البلاغه".
- 36- سایت chilta.ir، ۱۴۰۳، "تربیت فرزند در نهج البلاغه (احادیث امام علی و شرح نامه ۳۱)".
- 37- شاکری، حجت الاسلام (۱۴۰۴). نامه ۳۱ نهج البلاغه؛ الگویی عملی برای تربیت فرزندان، خبرگزاری، ۱۵ شهریور ۱۴۰۴، ص ۲.
- 38- کنفرانس بین المللی اخلاق دیجیتال و فضای مجازی <https://digethconf.ut.ac.ir/paper>
- 39- گفتار چهارم؛ خودتنظیمی و کدهای رفتاری <https://thecsri.ir/article/4544>
- 40- مستانه کلینیک، (2025). اعتیاد به فضای مجازی: نشانه‌ها و راهکارهای مقابله، تهران، ص. 15.
- 41- مطالعات تربیتی و روانشناختی خانواده، ۱۴۰۲، مقاله "نقش والدین در تربیت فرزند با تأکید بر نامه ۳۱ نهج البلاغه"، سایت ensani.ir.
- 42- مقاله تحلیل آموزه های تربیتی در نامه ۳۱ نهج البلاغه به عنوان ... <https://civilica.com/doc/2279271>
- 43- مقاله تحلیل آموزه‌های تربیتی نامه ۳۱ نهج البلاغه، ۱۴۰۴، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
- 44- منابع معاصر تربیتی، ۲۰۲۳، نظریات تربیت معاصر و نسل دیجیتال، مرکز مطالعات تربیتی مدرن، تهران.
- 45- نامه ۳۱ (۱۶) ارزش های اخلاقی نامه به فرزند نهج البلاغه <https://www.aparat.com/v/drur4i5>
- 46- نامه ۳۱ نهج البلاغه شامل بهترین توصیه‌ها برای فرزندپروری است <https://www.imna.ir/news/70842>
- 47- نکات مهم ارزشهای اخلاقی در نامه ۳۱ نهج البلاغه <https://moosavi68.kowsarblog.ir>
- 48- ویلیامز، آنا و همکاران (۲۰۲۳). بازی‌های فعال و تربیت ورزش نسل دیجیتال، مجله فناوری و تربیت، شماره ۵، ص ۱۸-۲۵.